

2023-02-03

Artskyddsutredning för fågel inom detaljplaneområde Östra Charlottendal, Värmdö kommun

**: EKOLOGI
GRUPPEN**

: EKOLOGI GRUPPEN

Beställning: Värmdö kommun
Framställt av: Ekologigruppen AB
www.ekologigruppen.se
Telefon: 08-525 201 00
Granskningsversion: 2023-02-03
Uppdragsansvarig: Magnus Nilsson
Medverkande: Lark Davis, Fingal Gyllang
Intern granskning av rapport: Per Collinder 2022-02-03
Foton: Om inget annat anges: Magnus Nilsson
Illustrationer och kartor: Ekologigruppen AB
Internt projektnummer: 9437
Bild på framsidan: Storlom i Kvarnsjön. Foto: © Magnus Nilsson

Innehåll

Sammanfattning	4
Bakgrund och syfte	5
Inledning	5
Avgränsning	5
Planerad exploatering	6
Artförekomst och inventeringsresultat	11
Häckande fåglar	11
Artskyddsförordningen generellt	15
Artskyddsbedömning och åtgärder	17
Förutsättningar för bedömningar	17
Byggtiden	17
Drifttiden	17
Referenser	20
Bilaga 1. Metodik för fågelskattning	21
Bilaga 2. Teoretisk bakgrund till bedömningar	25
Bilaga 3. Process vid artskyddsutredningar	26
Bilaga 4. Fiskgjuse och storlom	27

Sammanfattning

Ekologigruppen har på uppdrag av Värmdö kommun tagit fram en artskyddsutredning för detaljplaneområdet Östra Charlottendal. Utredningen beskriver detaljplanens påverkan på fåglar och ger förslag till skyddsåtgärder så att planen inte strider mot artskyddsförordningen. Denna utredning är avsedd att utgöra ett underlag för länsstyrelsens prövning.

Arterna som listas i denna artskyddsutredning härrör från den fågelinventering som genomfördes 2019 (Ekologigruppen, 2019), samt från uppgifter registrerade på databasen Artportalen (sökning 2000-2023). Fågelinventeringen 2019 riktade sig speciellt mot naturvårdsrelevanta arter. Med naturvårdsrelevanta fågelarter menas här arter som är listade i fågeldirektivets bilaga 1 och/eller är rödlistade, samt arter med en liten lokal population. Av de 45 arter som påträffades inom inventeringsområdet bedömdes 20 arter vara naturvårdsrelevanta. Fem av dessa 20 arter: trädlärka, dubbeltrast, större korsnäbb, tofsmes och stjärtmes bedömdes häcka inom planerad bebyggelse.

Jämfört med den tidigare artskyddsutredning som togs fram för detaljplaneområdet Östra Charlottendal (daterad 2022-05-20) har en del förutsättningar förändrats. Det har medfört att vissa av de tidigare bedömningarna inte längre är aktuella, och andra har tillkommit.

- Flera av de arter som tidigare bedömdes ha minskande populationer har idag en positiv populationstrend vilket medför att den påverkan detaljplanen bedöms göra på dessa arter inte bedöms utlösa förbud enligt artskyddsförordningen och därmed behövs inte heller biotopvårdande skyddsåtgärder för dessa arter.
- Artskyddsförordningen har fått ny lydelse vilken inte i alla lägen förbjuder påverkan på fortplantningsområden för fåglar.
- Edsbergs gård som ligger i direkt anslutning till Kvarnsjön användas som friluftsgård vilket, tillsammans med ett ökat antal boende i detaljplaneområdet, kommer att innebära ett ökat besöksstryck i den kvaravarande naturområden och i Kvarnsjön.

Det bedöms vara möjligt att genomföra planen utan att förbud enligt artskyddsförordningen utlöses förutsatt att de i föreliggande rapport föreslagna skyddsåtgärderna genomförs:

- avverkning, röjning och markarbeten i naturmark inte utförs under fåglarnas häckningssäsong, som ungefär infaller mellan 15 mars och 15 augusti. Denna skyddsåtgärd gäller för alla förekommande fågelarter i detaljplaneområdet.
- landstigningsförbud och införande av vistelseförbud i vattenområdena med en radie på 100 meter runt de två öarna i östra delen av Kvarnsjön under häckningstid (15 mars till 15 augusti), samt utplacering av bojar som informerar om detta. Bedömningen är annars att fiskgjuse och storlom, vilka båda häckar eller har häckat i Kvarnsjön, kan påverkas av detaljplanen så att den lokala populationerna av dessa arter inte kan bibehållas på en tillfredställande nivå.

Bakgrund och syfte

Inledning

Ekologigruppen har på uppdrag av Värmdö kommun tagit fram en artskyddsutredning för detaljplaneområdet Östra Charlottendal (figur 1). Målet med utredningen har varit att beskriva detaljplanens påverkan på fåglar och ge förslag till åtgärder så att planen inte strider mot artskyddsförordningen. Ytterligare mål är att visa hur skyddade arter fåglar beaktas i planering och genomförande av detaljplanen, samt att undvika att negativ påverkan på fåglar sker.

Figur 1. Detaljplaneområdet Östra Charlottendal. Det naturreservat som planeras att inrättas som kompensation för den ianspråktagna naturmarken i detaljplaneområdet redovisas inte i denna karta. Det planerade naturreservatet redovisas i Figur 4.

Avgränsning

Geografisk avgränsning

Utredningen omfattar påverkan på fåglar inom och strax utanför inventeringsområdet för fågel (figur 1 och 2). I karta figur 1 framgår utredningsområdets läge och gränser, samt i figur 2 planerad bebyggelse inom detaljplaneområdet. Området har tidigare inventerats (Ekologigruppen, 2019). Inga nya fältbesök har genomförts inom ramen för detta uppdrag.

Fågelarter som omfattas

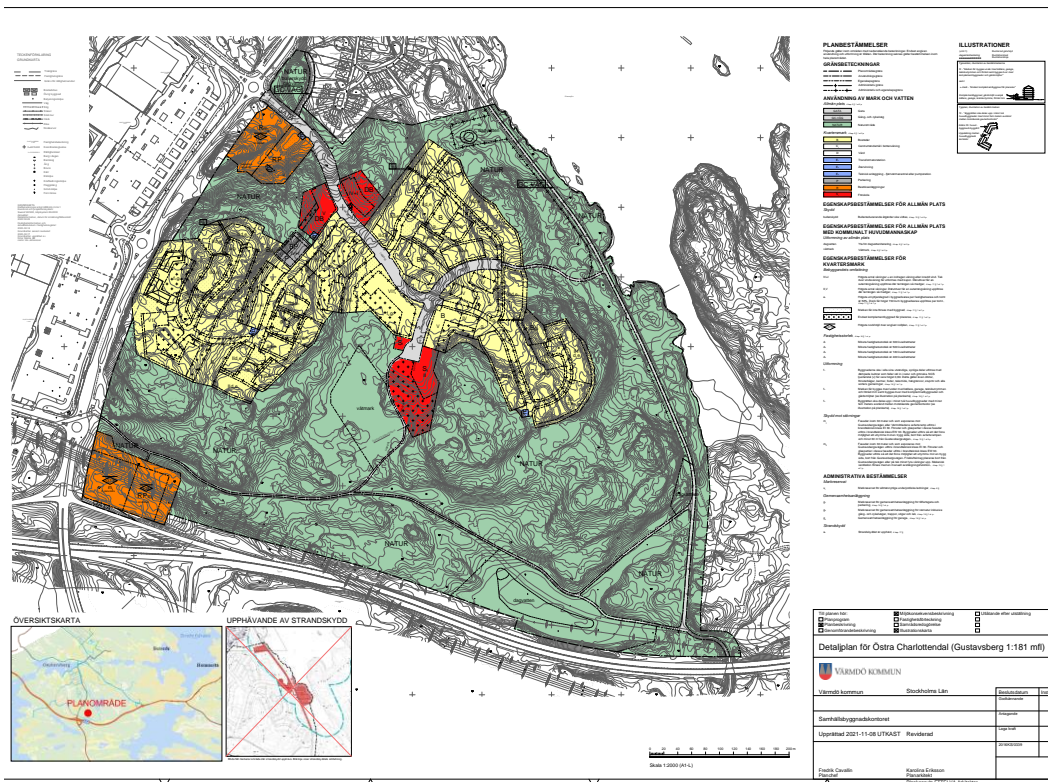
Alla fågelarter omfattas av utredningen. Särskilt noggranna utredningar har gjorts för de fågelarter som är markerade med B i bilaga 1 till artskyddsförordningen, rödlistade arter, sådana arter som uppvisar en negativ trend, samt arter med en liten lokal population som bedömdes häcka regelbundet inom detaljplaneområdet. Även arter som bedöms nyttja området för födosök berörs i utredningen. Vidare har fågelarter som häckar i Kvarnsjön, strax öster om detaljplaneområdet, tagits med

i bedömningen då det finns risk att de arterna påverkas negativt av en ökad mängd besökare i området.

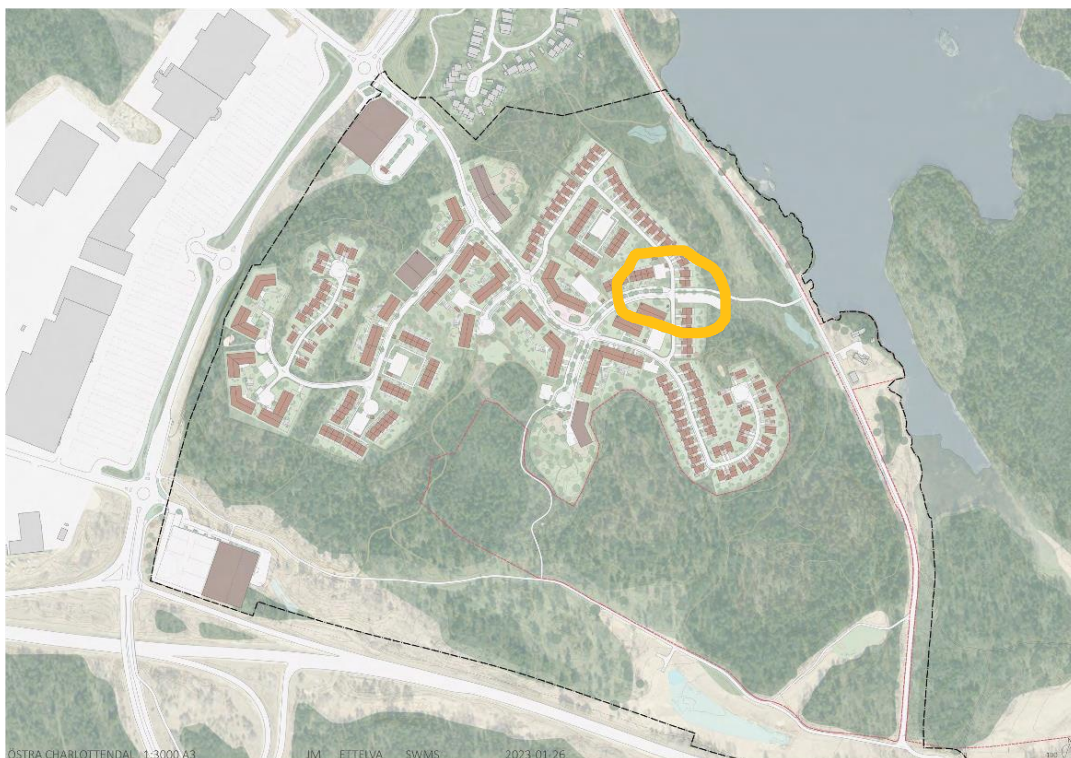
Planerad exploatering

I samband med att detaljplaneområdets bebyggs kommer mark som idag utgörs av naturmark att ianspråkta av byggnader och vägar. I figur 5 redovisas identifierade naturvärden och planerad bebyggelse. De planerade byggnadernas lägen framgår också av figur 2 och figur 3. Lokalisering av nya vägar och parkeringsplatser framgår inte helt av denna karta men får förutsättas utgöra ytterligare ett fotavtryck i befintlig naturmark. Övrig planlagd mark kommer till del utgöras av naturmark, men oklart hur mycket. Nedan görs först en bedömning av påverkan på fågelarter som bebyggelse inom detaljplaneområdet kan innebära, om inte förstärkande åtgärder utförs. Därefter följer förslag på sådana skyddsåtgärder som bedöms nödvändiga att utföra i syfte att undvika att förbud enligt artskyddsförordningen utlöses.

Utöver planerad bebyggelse (figur 2) ska även en parkeringsplats anläggas (figur 3). Parkeringsplatsen syftar bland annat till att skapa parkeringsplatser för Edsbergs gård, i södra delen av Kvarnsjön, som fortsättningsvis planeras att användas som friluftsgård. Ett annat syfte med parkeringsplatsen är att minska antalet bilar som parkerar längs Krutbruksvägen som löper på den västra sidan av Kvarnsjön.

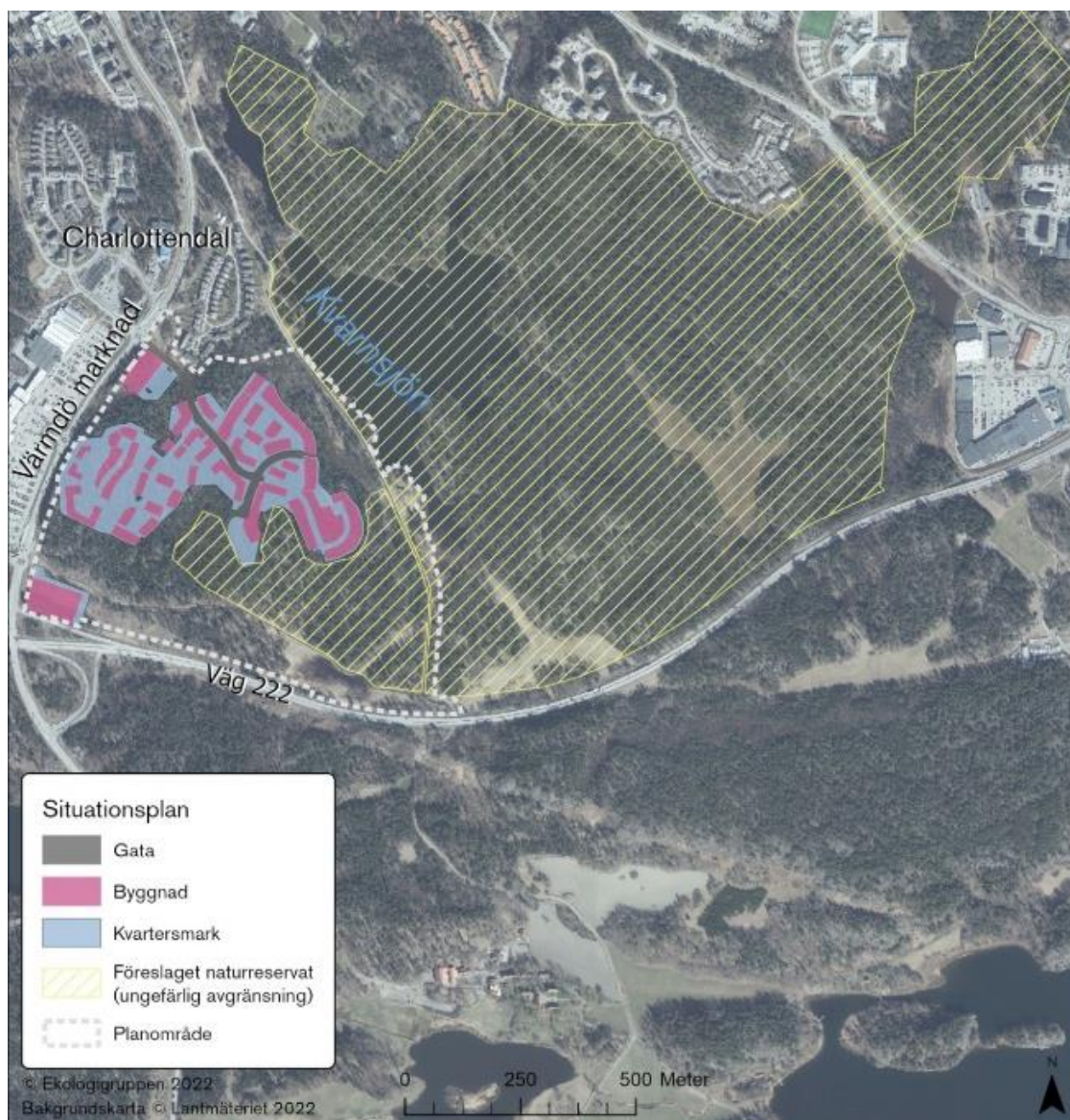
Figur 2. Karta över den planerade bebyggelsen.

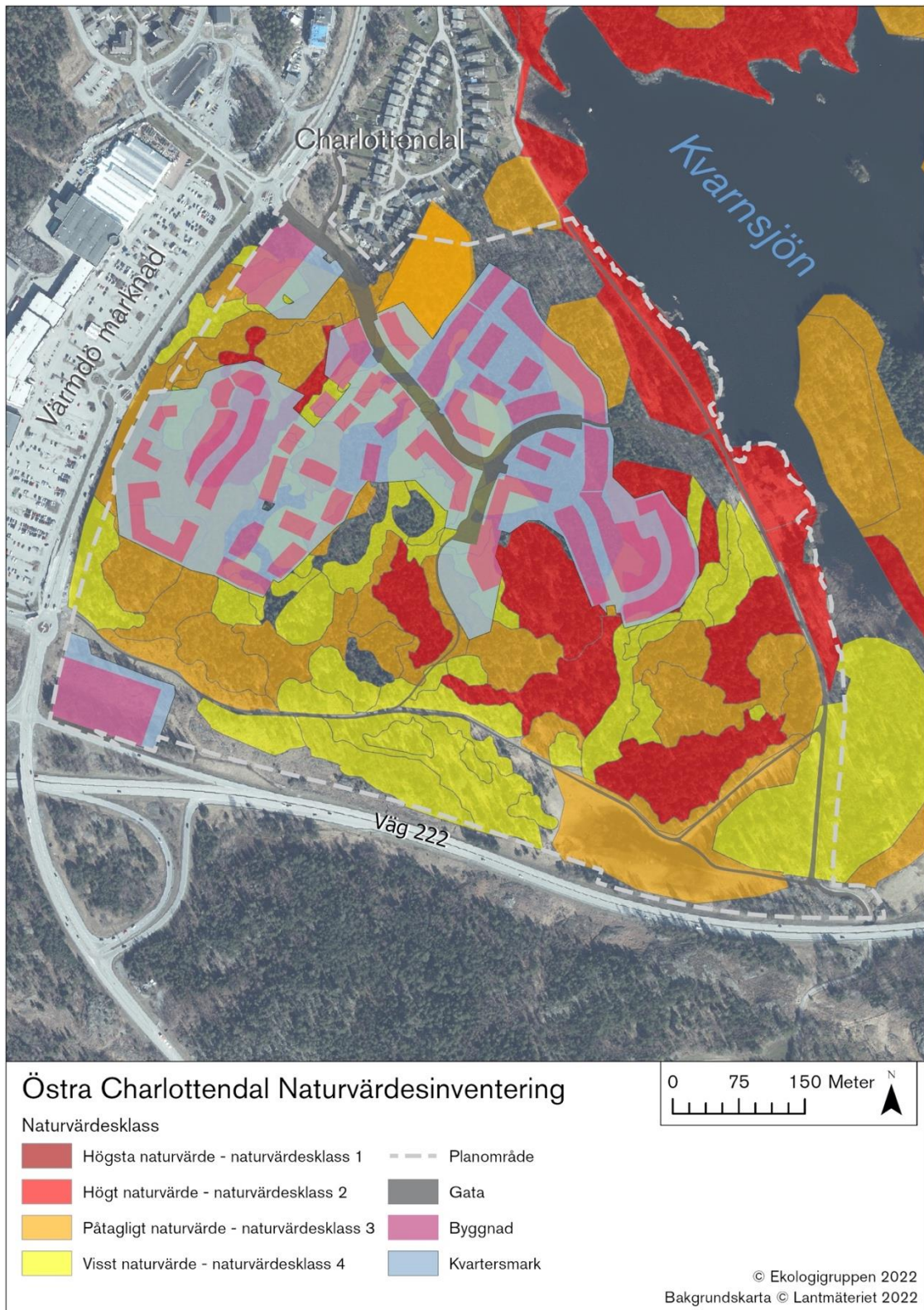
Figur 3. Kartan visar var den planerade parkeringsplatsen till friluftsgården ska anläggas (inringad med gult).

Planerade kompensationsåtgärder

Öster om detaljplaneområdet och sydöst om Kvarnsjön ligger Holmviksskogen, ett större sammanhängande skogsområde, där det finns långtgående planer på att inrätta ett naturreservat (Figur 4). Planen är att detta skogsområde ska avsättas som naturreservat som kompensation för den inspråkta naturmarken i detaljplaneområdet, samt som område där habitatförbättrande åtgärder kan utföras.

Figur 4. Karta med detaljplan, utredningsområde och det planerade naturreservatet intill. Reservatet är i huvudsak överensstämmande med kartan och omfattar cirka 148 hektar, vilket är nästan tre gånger så stort som utredningsområdet. Det är fortfarande oklart hur stor del av Kvarnsjön som ska ingå i det blivande reservatet.

Figur 5. Kartan illustrerar naturvärdesobjektens läge och geografiska utbredning inom detaljplaneområdet samt den planerade bebyggelsen (Ekologigruppen 2016) För fågelobservationerna 2019, se figur 6.

Underlag för bedömning

Bedömningen av arternas lokala bevarandestatus har gjorts med utgångspunkt i Rödlistan 2020. För bedömning av nationella och lokala (Stockholms län) populationsstorlekar och populationstrender användes huvudsakligen data från Ottosson et al. (2012), data från Svensk Fågeltaxering (1998-2018), samt från Sveriges fåglar 2022. Dessa uppgifter om populationsstorlekar utgör ungefärliga bedömningar, men är i dagsläget det enda tillgängliga materialet.

Osäkerhet i underlag för bedömning

Fågelinventeringarna har utförts enligt rekommendationer och praxis. Totalt genomfördes åtta besök i detaljplaneområdet under perioden början av mars till slutet av maj (8/3-25/5-2019). Underlaget bedöms uppfylla kunskapskravet i miljöbalken. Nedan listas förhållanden som kan påverka bedömningarnas säkerhet.

En fågelinventering, ett enskilt år, visar vilka fågelarter som utifrån observationerna kan bedömas häcka under Underlaget bedöms uppfylla kunskapskravet i miljöbalken. Nedan listas förhållanden som kan påverka bedömningarnas säkerhet.

En fågelinventering, ett enskilt år, visar vilka fågelarter som utifrån observationerna kan bedömas häcka under det år då inventeringen genomfördes. Någon enstaka art som bara häckar vissa år kan därmed missas om man bara inventerar ett år. Anledningen kan vara att reviret är större än utredningsområdet där boplatsen varierar (till exempel spillkråka) eller att arten byter revir (till exempel trädlärka och många rovfåglar). Det kan också vara så att en individ av till exempel en rovfågel dör och att det dröjer innan reviret fylls på med en ny individ. Detta medför en viss osäkerhet i bedömningen.

Flera av arterna som inte påträffades i samband med fågelinventeringen 2019, till exempel spillkråka, mindre hackspett och duvhök, är noterade i området under naturvärdesinventeringen 2016 eller finns registrerade på Artportalen. Dessa arter bedömdes inte häcka inom detaljplaneområdet 2019 men de har stora revir där detaljplaneområdet kan ingå och där häckning skulle kunna förekomma ett annat år eller att området endast nyttjas vid födosök.

När fågelinventeringen genomfördes 2019 följdes dåvarande rekommendationer från Naturvårdsverket, genom att det främst var så kallade prioriterade fågelarter som behandlades avseende påverkan på livsmiljö respektive lokal population. Prioriterade arter är rödlistade eller omfattas av fågeldirektivets bilaga 1. Det kan också vara arter som uppvisar en negativ trend, eller har en liten lokal population. Det medförde att vanligt förekommande arter inte eftersöktes på ett metodiskt sätt. I den nya rödlistan som utkom 2020 (SLU 2020) var flera arter, till exempel björktrast, grönfink och gråkråka, som tidigare bedömts vara vanliga och med livskraftiga populationer rödlistade på grund av negativ populationstrend. Dessa arter var således inte prioriterade vid fågelinventeringen 2019.

Begreppet prioriterade arter används för övrigt inte i denna utredning, men dessa arter är fortfarande vad man kan kalla naturvårdsrelevanta och bedöms fortfarande vara aktuella för en fördjupad utredning. Enligt en vägledande dom i EU-domstolen i mars 2021 är alla i EU naturligt förekommande fågelarter skyddade, alltså inte bara de som ovan karaktäriseras som prioriterade. I domen fastslås att *samtliga* naturligt förekommande fågelarter är skyddade och eventuell påverkan på arterna ska utredas. Det medför att det finns en viss osäkerhet kring vilka arter och antal som häckade i detaljplaneområdet under 2019.

Det bedöms generellt finnas en stor osäkerhet i avgränsning och därmed bedömning av storlek på den lokala populationen hos många arter. Den lokala populationen antas i denna utredning antingen schablonmässigt motsvara populationen i Uppland eller för långflyttande arter hela Sverige. Egentligen ska den lokala populationen utgå från att en population är isolerad genetiskt och/eller geografiskt. Då kunskap om detta som regel saknas så används som schablon Uppland för kortflyttande arter eller stannfåglar.

Artförekomst och inventeringsresultat

I samband med naturvärdesinventeringen (NVI) (Ekologigruppen, 2016), fågelinventeringen (Ekologigruppen 2019) och fynd från Artportalen (2000–2023) har det framkommit att 45 arter häckade och/eller nyttjade detaljplanområdet (eller naturmark i nära anslutning till detaljplaneområdet) vid födosök. Av dessa 45 arter är tjugo rödlistade, omfattas av fågeldirektivets bilaga 1 (FD), uppvisar en negativ trend, eller är arter med en liten lokal population (tabell 1), så kallade naturvårdsrelevanta arter.

Häckande fåglar

Baserat på Ekologigruppens inventering 2019 är bedömningen följande: De som påträffats i detaljplaneområdet under omständigheter som tyder på häckning är **dubbeltrast**, **gulsparv (NT)**, **tofsmes**, **trädlärka (FD)**, **stjärtmes** och **större korsnäbb** (figur 6). **Större korsnäbb** häckade möjligen med ett par och **tofsmes** troligen med fyra par (figur 6). Båda arterna är knutna till stora sammanhängande barrskogsområden. Större korsnäbb noterades i tallskogsmiljöer i öster, medan tofsmes noterades på flera ställen runt om i detaljplaneområdet, nära eller inom områden för planerad bebyggelse. **Trädlärka (FD)** bedömdes häcka med minst två par enligt fågelinventeringen 2019. Observationer gjordes framför allt i de södra delarna av detaljplaneområdet. Ett av reviren bedöms ligga inom planerad bebyggelse (figur 6). Ett par **dubbeltrast** häckade och hade sin boplats inom detaljplaneområdets södra delar, precis utanför planerad bebyggelse (figur 6). Två par **gulsparv (NT)** häckade troligtvis i södra delarna av detaljplaneområdet utanför planerad bebyggelse (figur 6). Ett par **stjärtmes** bedömdes möjligen häcka i detaljplaneområdets östra delar med löv- eller blandskog, utanför planerad bebyggelse (figur 6). Därtill finns, enligt Artportalen, observationer av grönfink (EN), gråkråka (NT) och björktrast (NT). Dessa var, som tidigare nämnts, inte rödlistade 2019 och har därför inte revirkarterats. Grönfink noterades dock sjungande på två ställen och bedöms därför med möjlig häckning. Ytterligare 25 vanligt förekommande fågelarter häckade troligen och/eller födosökte inom detaljplaneområdet. Arterna redovisas i tabell 1 och 2.

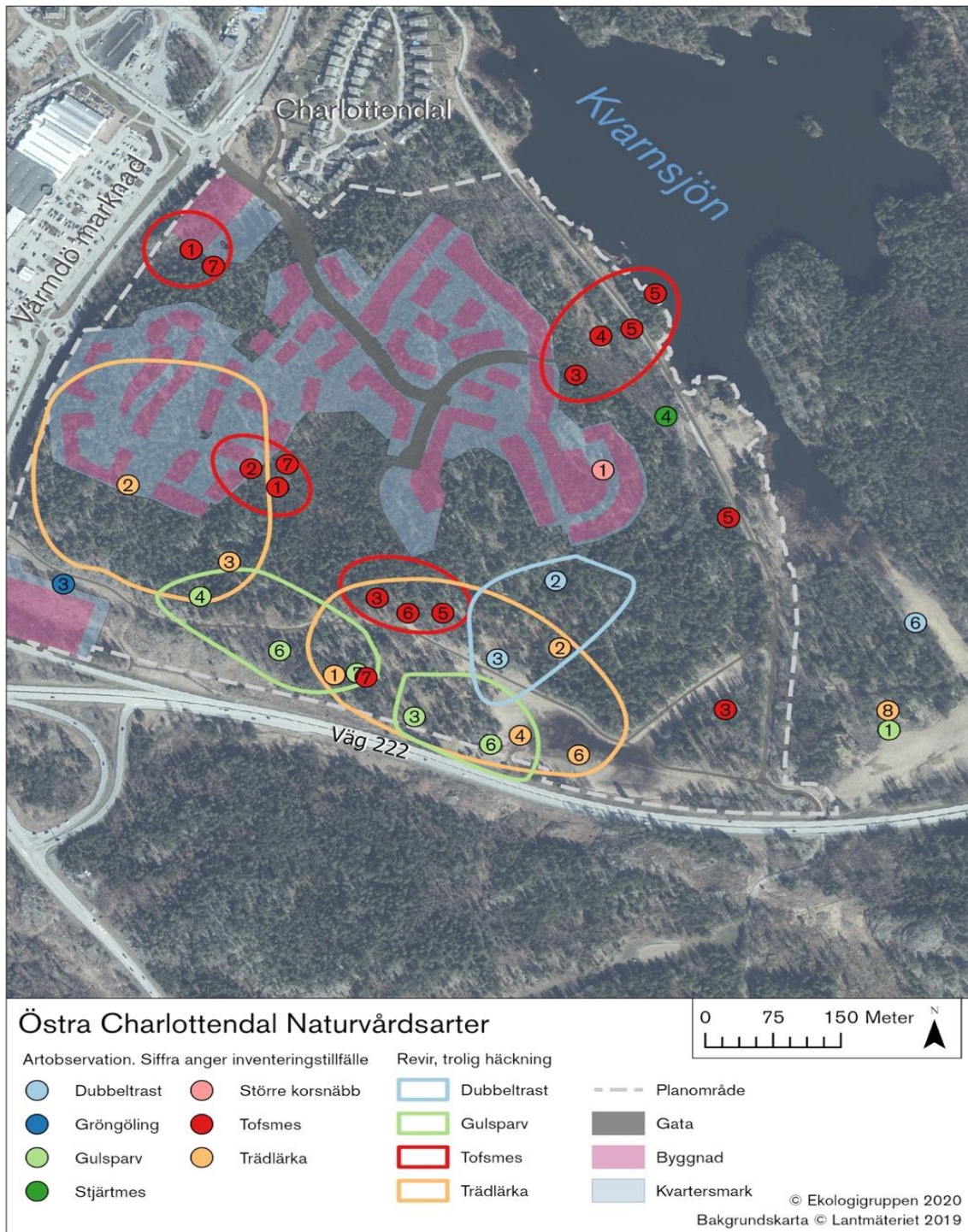
Ytterligare fem arter som är rödlistade eller omfattas av fågeldirektivet, drillsnäppa (NT), fiskgjuse (FD), kricka (VU), storlom (FD) och sångsvan (FD) är noterade från Kvarnsjön strax öster om detaljplaneområdet. Av dessa bedöms storlom med nutida säker häckning, fiskgjuse och sångsvan med tidigare säker häckning samt drillsnäppa med årlig trolig häckning och kricka vid enstaka år med möjlig häckning.

Arter som är noterade i detaljplaneområdet och i dess omedelbara närhet under NVI 2016, fågelinventeringen 2019 och på Artportalen som inte bedömdes häcka är duvhök (NT), gröngöling, mindre hackspett (NT), spillkråka (FD/NT) och tornseglare (EN). Dessa bedöms dock häcka i Holmviksskogen, Lämshaga eller på andra ställen i närheten. Gröngöling är en tidigare rödlistad art med en relativt liten lokal population som även noterades vid ett tillfälle under inventeringen 2019 (tabell 1). För mindre hackspett (NT) och spillkråka (NT/FD) finns inga andra fynd av arterna inom detaljplaneområdet i inventeringen 2019 (Ekologigruppen) eller enligt Artportalen, sökning 2000–2023. Däremot finns flera fynd i Holmviksskogen, det område där det finns planer på att inrätta ett naturreservat öster om detaljplaneområdet. Ytterligare fynd finns norr om Kvarnsjön och i Lämshaga, söder om Värmdöleden.

I tabell 1 nedan listas naturvårdsrelevanta arter.

Tabell 1. Rödlistade arter, arter som omfattas av fågeldirektivet samt arter med negativ trend eller med liten population, dvs det vi kallar naturvårdsrelevanta arter som påträffats i planområdet under fågelinventeringen 2019 (Ekologigruppen) eller där fynd finns registrerade i Artportalen, sökning 2000–2023. Fågelarterna är sorterade i alfabetisk ordning. Efter artnamnet anges rödlistekategori: (EN) starkt hotad, (VU) sårbar, (NT) nära hotad, (LC) livskraftig och/eller om arten omfattas av fågeldirektivets (FD) bilaga 1. Under rubrik uppskattat antal par som häckar anges antalet par som i revirkarteringen (Ekologigruppen, 2019) bedömts med säker, trolig eller möjlig häckning. I kolumnen status anges fyndplats, om arten bedöms ha boplats i området, eller om området ingår i ett födosöksrevir för arten. Tillfällig betyder att det troligen rör sig om enstaka fåglar som inte bildat par och som uppehåller sig tillfälligt i området.

Art	RL-kategori	Uppskattat antal par	Status, fyndplats
Björkrast	NT	3 par	Flera fynd på Artportalen som framförallt rör födosökande björkrast, vintertid. Enstaka fynd rör individer i lämplig häckbiotop.
Drillsnäppa	NT	1 par	Trolig häckning vid Kvarnsjön, 1–2 par noteras i princip årligen enligt Artportalen. Noterat även av Ekologigruppen, 2017.
Dubbeltrast	LC	2 par	Trolig häckning. Noterad med revir i samband med fågelinventering 2019 i detaljplaneområdet, men utanför planerad bebyggelse (figur 6).
Duvhök	NT	1 par utanför detaljplaneområdet.	Observationer runt detaljplaneområdet enligt Artportalen. Arten bedöms häcka öster om Kvarnsjön/Knuts hav, enligt skyddade fynd, Artdatabanken, men kan nyttja detaljplaneområdet för födosök.
Fiskgjuse	FD	1 par utanför detaljplaneområdet	Fynd nästan årligen i Kvarnsjön, häckade 2015–2017 (Artdatabanken, Ekologigruppen). Arten har även noterats födosökande därefter, varför den sannolikt har kvar revir, men valt annan häckplats.
Gråkråka	NT	1 par	Möjlig häckning. Fynd enligt Artportalen i anslutning till detaljplaneområdet.
Gulspurv	NT	2 par	Åtminstone två par med trolig häckning i södra delen av detaljplaneområdet, utanför planerad bebyggelse (figur 6). Noterad med revir i inventeringen, 2019.
Grönfink	EN	2 par	Två par möjlig häckning i detaljplaneområdet utanför planerad bebyggelse. Flera fynd utanför detaljplaneområdet enligt Artportalen.
Gröngöling	LC, Rödlistad 2015	0 (häckar utanför detaljplaneområdet)	Gröngöling sågs födosökande vid ett tillfälle vid inventeringen 2019. Flera fynd finns på Artportalen framför allt österut vid Holmviksskogen. Häckar troligen inte i detaljplaneområdet men kan utnyttja området vid födosök.
Kricka	VU	1 par	Möjlig häckning. Ett par i södra delen av Kvarnsjön vid inventeringen, 2019.
Mindre hackspett	NT	0 (häckar utanför detaljplaneområdet)	Sågs vid NVI 2016. Enstaka fynd runt Kvarnsjön och Holmviksskogen, med möjlig häckning enligt Artportalen. Trolig häckning söder om Värmdöleden, där fler fynd finns registrerade. Häckar troligen inte i detaljplaneområdet men kan utnyttja området vid födosök, då de har stora revir.
Spillkråka	NT/FD	0 (häckar utanför detaljplaneområdet)	Sågs vid NVI 2016. Flera fynd runt Kvarnsjön och Holmviksskogen, där den troligen häckar eller har häckat, enligt Artportalen. Söder om Värmdöleden vid Lämshaga finns fler sentida fynd vilket tyder på trolig häckning. Häckar däremot troligen inte i detaljplaneområdet men kan utnyttja området vid födosök då de har stora revir.
Stjärtmes	LC	1 par	Möjlig häckning. Ett par i lämplig häckbiotop noterades under inventeringen 2019 i östra delen av detaljplaneområdet. Häckar sannolikt i lövmiljöer, men utanför den tänkta bebyggelsen. (figur 6). Enstaka fynd runt Kvarnsjön och Knuts hav enligt Artportalen
Storlom	FD	1–2 par	Fynd årligen från Kvarnsjön (utanför detaljplaneområdet). Konstaterad häckning vid inventeringen 2019 samt 2020, 2019, 2017, 2015 enligt Artportalen.
Större korsnäbb	LC	1 par	Möjlig häckning. Noterades vid NVI 2016 och fågelinventering 2019. Enstaka fynd från Artportalen. Häckar sannolikt i tallmiljöer i detaljplaneområdet (figur 6).
Sångsvan	FD	1 par utanför detaljplaneområdet	Fynd årligen från Kvarnsjön (utanför detaljplaneområdet). Konstaterad häckning 2014, 2012, 2011 enligt Artportalen.
Tofsmes	LC	4 (-6) par	Minst fyra par med trolig häckning i detaljplaneområdet 2019 (figur 6). Flera fynd på Artportalen från skogarna öster om Kvarnsjön och Knuts hav
Tornseglare	EN	–	Enstaka observationer av födosökande individer, ej häckning i detaljplaneområdet.
Trädlärika	FD	2 par	Trolig häckning med minst 2 revir enligt fågelinventering 2019 (figur 6). Bedöms häcka i detaljplaneområdets södra delar. Enstaka observationer på Artportalen.
Östersjötrut	VU	1 par utanför detaljplaneområdet	Möjlig häckning utanför detaljplaneområdet. Ett par noterade vid Kvarnsjöns västra delar under inventeringen, 2019. Troligare är dock häckning på hustak i närheten.

Figur 6. Kartan visar de arter som troligvis häckade inom detaljplaneområdet i samband med fågelinventeringen 2019 (Ekologigruppen). Siffrorna i ringarna anger vid vilket inventeringstillfälle de observerats.

Uppskattning av antal vanligt förekommande fåglar

Ytterligare 25, mer vanliga arter förekommer i detaljplaneområdet (figur 1) och kan påverkas av exploateringen. I utredningen har en uppskattning gjorts av antal par och resultaten redovisas i tabell 2. Beräkningsmetodiken för fågeluppskattningen förklaras i bilaga 1.

Tabell 2. I regionen vanligt förekommande fågelarter som påträffats i planområdet under fågelinventeringen 2019 kompletterat med observationer registrerade i Artportalen. Tabellen redovisar arter som bedömdes häcka eller utnyttja detaljplaneområdet för födosök, samt en uppskattning av antal par. En ett- eller noll-siffra i kolumnen "Uppskattat antal par" tyder på låg populationstäthet i länet och/eller begränsad förekomst av artens livsmiljö inom området. Tabellen är sorterad efter storleksordning för uppskattat antal par.

Svenskt namn	Häckning/ Aktivitet	antal par	Källa
Bofink	Sång. Bedöms sannolikt häcka	26	Artportalen 2021
Lövsångare	Sång. Bedöms sannolikt häcka	23	Ekologigruppen 2019
Talgoxe	Sång. Bedöms sannolikt häcka	11	Ekologigruppen 2019
Koltrast	Sång. Bedöms sannolikt häcka	10	Ekologigruppen 2019
Rödhake	Sång. Bedöms sannolikt häcka	8	Artportalen 2021
Kungsfågel	Sång. Bedöms sannolikt häcka	7	Ekologigruppen 2019
Svarthätta	Sång. Bedöms sannolikt häcka	6	Ekologigruppen 2019
Blåmes	Bedöms sannolikt häcka	5	Ekologigruppen 2019
Ringduva	Sång. Bedöms sannolikt häcka	4	Ekologigruppen 2019
Trädkrypare	Sång. Bedöms sannolikt häcka	4	Ekologigruppen 2019
Trädgårdssångare	Sång. Bedöms sannolikt häcka	3	Ekologigruppen 2019
Skata	Bedöms sannolikt häcka	2	Ekologigruppen 2019
Grönsiska	Födosökande. Möjlig häckning	1	Ekologigruppen 2019
Gärdsmyg	Sång. Bedöms sannolikt häcka	1	Ekologigruppen 2019
Nötskrika	Födosökande. Möjlig häckning	1	Ekologigruppen 2019
Nötväcka	Sång. Bedöms sannolikt häcka	1	Ekologigruppen 2019
Rödstjärt	Sång. Bedöms sannolikt häcka	1	Ekologigruppen 2019
Större hackspett	Sång. Bedöms sannolikt häcka	1	Ekologigruppen 2019
Törnsångare	Sång. Bedöms sannolikt häcka	1	Ekologigruppen 2019
Gransångare	Sång. Möjlig häckning	1	Ekologigruppen 2019
Korp	Födosökande. Möjlig häckning	1	Artportalen 2021
Ormvråk	Födosökande. Möjlig häckning	1	Artportalen 2021
Skogssnäppa	Sång. Bedöms sannolikt häcka	1	Ekologigruppen 2019
Steglits	Sång. Bedöms sannolikt häcka	1	Ekologigruppen 2019
Gräsand	Bedöms sannolikt häcka i Kvarnsjön, utanför utredningsområdet	0	Ekologigruppen 2019

Artskyddsförordningen generellt

Regelverket kring artskydd regleras i Sverige genom artskyddsförordningen. Detta är en nationell lagstiftning som införlivar EU:s art- och habitatdirektiv, samt fågeldirektiv i svensk lagstiftning. Alla svenska fåglar är fridlysta enligt 4 §.

Beslutade förändringar i lagstiftningen 2022

Regeringen har fattat beslut om förändringar i artskyddsförordningen vilka trädde i kraft den 1 oktober 2022 (Regeringskansliet 2022). Förändringarna som berör fåglar omfattas av förordningens 4 §.

Artskyddsförordningen 4 § från och med 1 oktober 2022

Det är förbjudet att:

5. avsiktligt fånga eller döda vilda fåglar
6. avsiktligt förstöra eller skada vilda fåglars bon eller ägg eller bortföra sådana fåglars bon
7. samla in vilda fåglars ägg, även om de är tomma
8. avsiktligt störa vilda fåglar, särskilt under deras häcknings- och uppfödningstid, om inte störningen saknar betydelse för att:
 - a) bibehålla populationen av fågelarten på en tillfredsställande nivå, särskilt utifrån ekologiska, vetenskapliga och kulturella behov, eller
 - b) återupprätta populationen till denna nivå

Förbudet gäller inte jakt efter fåglar. I fråga om sådan jakt finns bestämmelser med motsvarande innebörd i jaktlagen (1987:259) och jaktförordningen (1987:905).

Skrivningen i punkt 4 i den tidigare förordningen angav att fortplantningsområden och viloplats ej fick skadas eller förstöras. Detta strikta skydd som omfattade alla vilda fåglar utgår från oktober 2022. Skyddet inriktas nu på arter där påverkan i form av skogsbruk eller exploatering kan leda till att arternas populationer (regionalt eller lokalt) påverkas negativt. Störning som orsakar sådan påverkan är således fortfarande förbjuden.

Naturvårdsverket anser i sitt remissvar till regeringen angående förändringen att befintlig praxis att begreppet ”störning” innefattar försämringar eller förstörelse av fåglars fortplantningsområden (Naturvårdsverket 2021). I lagens mening bör således (enligt Naturvårdsverket) en sådan påverkan, som exempelvis ny bebyggelse utgör, tolkas in i förbudet mot störning.

Förbud mot att döda fåglar och skada ägg och bon

Vid bedömningarna som vi gör nedan av påverkan på ett antal olika fågelarter har vi värderat den påverkan som uppstår genom att bebyggelsen i detaljplaneområdet förändrar områdets natur så att det långsiktigt inte längre ger samma förutsättningar för respektive fågelarts födosök och häckning som innan exploateringen. Artskyddsförordningen som den tolkas i den vägledande EU-domen från 2021 (ECLI:EU:C:2021:166.), innebär att det är förbjudet att döda fåglar och att förstöra ägg och bon av alla vilt förekommande fågelarter. Naturvårdsverket och Skogsstyrelsen har dock i ett vägledande dokument gjort bedömningen att förbudet inte gäller individuellt skydd. För att inte riskera att utlösa förbud avseende dessa punkter bör inte avverkning, röjning och schaktning av växtlighet inte kan ske under fåglarnas häckningsperiod, från cirka 15 mars till 15 augusti.

Förbud mot populationspåverkande störning

Den nya lagstiftningen (oktober 2022) innebär att det är förbjudet att avsiktligt störa vilda fåglar om inte störningen saknar betydelse för att upprätthålla populationen av arten på en tillfredsställande

nivå eller att återupprätta populationen till en tillfredställande nivå. Om en sådan negativ påverkan kan förutses, kan i många fall verk samma skyddsåtgärder genomföras så populationen därmed inte riskerar att minska. De åtgärder som kan vara aktuella är olika former av preventiva eller förbättrande åtgärder som är avsedda att begränsa eller helt motverka de negativa effekterna av en verksamhet eller åtgärd. Exempelvis kan en sådan åtgärd bestå av att skapa nya livsmiljöer eller höja kvaliteten på eller i anslutning till en plats för vila eller fortplantning.

Under själva byggtiden innebär dock aktiviteterna i området en mycket påtaglig tidsbegränsad störning för fåglarna. Buller och ständig mänsklig närvaro innebär sannolikt att en del av fåglarna inte kommer att häcka under den period som byggaktiviteterna pågår. Åtminstone för mer allmänt förekommande arter kan man dock förutsäga att de återkommer till området efter byggperioden, i den utsträckning området då erbjuder lämpliga miljöer för arterna. Ekologigruppen uppfattar att denna tillfälliga störning är av liten betydelse för arternas lokala populationer på några års sikt och därmed inte riskerar att utlösa förbud enligt artskyddsförordningen.

Fågelarter som omfattas

Alla fågelarter som bedömdes häcka inom detaljplaneområdet omfattades av utredningen. Särskilt noggranna utredningar har gjorts för:

- fågelarter som är markerade med B i bilaga 1 till artskyddsförordningen
- rödlistade arter,
- arter som uppvisar en negativ trend
- arter med en liten lokal population.

Dessa arter benämns i utredningen som **naturvårdsrelevanta fågelarter**.

Ekologigruppen bedömer att arter som i denna rapport klassificeras som **naturvårdsrelevanta** oftast utgör sådana arter där hänsyn behöver tas för att bibehålla populationen av fågelarten på en tillfredställande nivå. Prejudicerande domar som visar hur artskyddsförordningens nya lydelse ska tolkas saknas emellertid fortfarande.

Fågelarter som behandlas med noggrann utredning

Rödlistan arter

Den svenska rödlistan utarbetas av Artdatabanken. Rödlistan uppdateras vart femte år och den senaste rödlistan gavs ut 2020. Rödlistan i sig innebär inget skydd utan anger olika arters risk att dö ut från Sverige. Arterna listas i olika rödlistkategorier beroende på artens status. Det finns sex rödlistningskategorier: (RE) nationellt utdöd, (CR) akut hotad, (EN) starkt hotad, (VU) sårbar, (NT) nära hotad, (DD) kunskapsbrist. Arter utan känd minskning eller negativ påverkan och med tillräckligt stor population klassas som livskraftiga (LC).

Fågelarter markerade med B i bilaga 1 till artskyddsförordningen

Här listas arter som omfattas av fågelarter som ingår i fågeldirektivets bilaga 1. För dessa arter ska respektive medlemsstat upprätta skyddade livsmiljöer.

Fågelarter med liten lokal population

Här innefattas arter som lokalt har en liten population men som inte är rödlistade då de är förhållandevis vanliga i ett nationellt perspektiv.

Fågelarter som uppvisar en negativ trend

Innefattar arter med tydligt negativ trend som är statistiskt säkerställd under en flerårig period, men som inte fångats upp i någon rödlisteklassning.

Artskyddsbedömning och åtgärder

Förutsättningar för bedömningar

Vi förutsätter att

- avverkning och markarbeten i naturmark inte sker under fåglarnas häckningsperiod. Häckningsperioden infaller ungefär mellan 15 mars och 15 augusti,
- det planerade naturreservatet (figur 4) innehåller bestämmelser om vistelseförbud på öarna i östra delen av Kvarnsjön och vattenområdet närmast öarna (100 m) som skydd för störningskänsliga fågelarter. Dessa förbud förutsätts gälla under fåglarnas häckningstid, cirka 15 mars till 15 augusti, . Bojar placeras ut som upplyser om förbudet och som visar var gränsen går.
- bebyggelsen planeras i huvudsaklig överensstämmelse med figur 2 och 3,
- Edsbergs gård används som friluftsgård.

Byggtiden

Under själva byggtiden innebär aktiviteterna i området en mycket påtaglig störning för fåglarna. Buller och ständig mänsklig närvaro innebär sannolikt att en stor del av paren av arterna inte kommer att häcka under den period som byggaktiviteterna pågår. Man kan dock förutsäga att de återkommer till området efter byggperioden, i den utsträckning området då erbjuder lämpliga miljöer för arterna. Vi uppfattar att denna tillfälliga störning är av liten betydelse för arternas lokala populationer på lite längre sikt och därmed inte riskerar att utlösa förbud enligt artskyddsförordningen.

Åtgärder

För att undvika att vuxna individer, ägg och ungar av arten inte dödas eller skadas bedöms att avverkning, röjning och schaktning av växtlighet inte kan ske under fåglarnas häckningsperiod, från cirka 15 mars till 15 augusti. Om denna åtgärd genomförs så är Ekologigruppens bedömning att förbuden i artskyddsförordningen att döda eller skada inte utlöses under byggtiden.

Drifftiden

Vid bedömningarna nedan av påverkan på de olika fågelarterna har vi värderat den påverkan som uppstår genom att bebyggelsen i detaljplaneområdet förändrar områdets natur så att det långsiktigt inte längre ger samma förutsättningar för fåglarnas häckning och födosök som innan exploateringen.

Nedan görs först en bedömning av påverkan på fågelarter som den planerade bebyggelsen inom detaljplaneområdet kan innebära. Därefter följer en mer detaljerad redovisning som beskriver påverkan på de arter som bedöms påverkas, med detaljerad information om arternas miljökrav och generella förslag till nödvändiga skyddsåtgärder.

Tabell 3. Tabellen redovisar vilka rödlistade arter och art med liten lokal population (gröngöling) som är påträffade i häcktid inom utredningsområdet 2019.

Art	Antal par	Häckning	Arter där detaljplanen medför risk för att bibehållande av populationen inte kan upprätthållas på en tillfredställande nivå	Förekomst
Dubbeltrast	1	Trolig häckning	Nej	Utanför planerad bebyggelse.
Fiskgjuse	(1)	Häcker vissa år	Ja	Utanför planerad bebyggelse.
Gröngöling	1	Möjlig häckning	Nej	Utanför planerad bebyggelse.
Gulspurv (NT)	2	Trolig häckning	Nej	Utanför planerad bebyggelse.
Stjärtmes	1	Möjlig häckning	Nej	Utanför planerad bebyggelse.
Storlom	1	Trolig häckning	Ja	Utanför planerad bebyggelse.
Större korsnäbb	1	Möjlig häckning	Nej	Över hela detaljplaneområdet.
Tofsmes	3	Trolig häckning	Nej	Över hela detaljplaneområdet
Trädlärka (FD)	2	Trolig häckning	Nej	Inom och utanför planerad bebyggelse

Fågelarter för vilka förbud riskerar att utlösas

Fiskgjuse (FD) och storlom (FD), häcker eller har häckat i Kvarnsjön, som ligger i direkt anslutning till detaljplaneområdet. För dessa två arter är bedömningen att ett ökat besöksstryck på grund av den planerade bebyggelsen riskerar att medföra försvarande att upprätthålla populationerna av arterna på en tillfredställande nivå. Genom att genomföra skyddsåtgärder enligt vad som anges under rubrik *Förutsättningar för bedömningar* ovan bedöms förbud kunna undvikas. En mer detaljerad redovisning av ekologin för fiskgjuse och storlom, påverkan och skyddsåtgärder finns i bilaga 4.

Fågelarter som inte bedöms påverkas av detaljplanen

De fåglar som listas i tabell 2 har så stora populationer att det vid normala exploateringsärenden inte behöver tas fram en särskild utredning art för art för att utreda påverkan på populationen. Åtgärder som genomförs i syfte för de arter som omfattas särskilt noggrann utredning gynnar även dessa mer vanligt förekommande fågelarter som oftast har relativt begränsade kvalitetskrav på sin livsmiljö. Till exempel inrättande av naturreservat.

Fågelarter vars häckningsplatser tas i anspråk

Av de 20 förekommande naturvårdsrelevanta fågelarterna (tabell 1) har fem bedömts med trolig eller möjlig häckning i eller i nära anslutning till detaljplaneområdet. Dessa är dubbeltrast, större korsnäbb, tofsmes, trädlärka (FD) och stjärtmes. Alla dessa arter förutom stjärtmes har de senaste åren en positiv populationstrend (Sveriges fåglar 2022). För dessa arter är bedömningen att den planerade bebyggelsen inte medför försvarande att upprätthålla populationerna av dessa arter på en tillfredställande nivå (tabell 3). Vad gäller stjärtmes är bedömningen att arten möjligen häckade i detaljplaneområdet, men inte i områden där bebyggelse är planerad, varför arten inte bedöms påverkas negativt.

Arter som häcker i eller nära detaljplaneområdet

Gulspurv (NT) har visserligen två revir inom detaljplaneområdet, men de ligger en bit ifrån bebyggelse. Grönfink (NT) häcker möjligen inom detaljplaneområdet, men det är osäkert. Det samma gäller gråkråka (NT) och björktrast (NT). Gröngöling häcker troligen inte i detaljplaneområdet 2019 men kan utnyttja området vid födosök. Det samma kan gälla spillkråka (NT) och mindre hackspett (NT). För dessa arter är bedömningen att den planerade bebyggelsen inte medför försvarande att upprätthålla populationerna av arterna på en tillfredställande nivå. Bedömningen är att förbud enligt artskyddsförordningen inte kommer utlösas. För dessa arter föreslås icke tvingande åtgärder, eftersom dessa arter har stora revir och ändå kan påverkas av exploateringen.

Åtgärder som inte är av tvingande karaktär

Enligt Artportalen 2021 förekommer tornseglare födosökande i detaljplaneområdet. Arten bedöms inte påverkas av exploateringen varför det inte ur artskyddförordningssynpunkt bedöms som nödvändigt att genomföra särskilda åtgärder. Den planerade bebyggelsen i området innebär nya förutsättningar för att skapa lämpliga boplatser för tornseglare. Eftersom arten är rödlistad som EN-starkt hotad, åtminstone till stor del på grund av brist på lämpliga boplatser, bör möjligheten att åstadkomma nya boplatser utnyttjas i samband med nybyggnation.

Artificiella boplatser. Det är möjligt att bygga plattformar för fiskgjuse, så att en får fler boplatser i mer skyddat läge och alternativ att välja på när den nu fått konkurrens av grågås. Det är också möjligt att sätta ut flotte eller konstgjord ö för storlom.

Placera ut fågelholkar. För ett antal fågelarter som förekommer inom detaljplaneområdet är tillgången till lämpliga håligheter att bygga bo i en starkt begränsande faktor. Genom att sätta upp holkar som är särskilt utformade för respektive art kan förutsättningarna för arterna förbättras väsentligt. Arter som tofsmes häckar gärna i holkar. Därtill tallåta, stare och svartvit flugsnappare som förekommer i Holmviksskogen. Det är som tidigare nämnts även önskvärt med holkar för tornseglare vid hustaken.

Skapa nya områden med artrik ängsmark där tuvmyror kan förekomma och där kvarstående växter kan hysa frön under sommarmånaderna och delvis också under höst och vinter. Dessa åtgärder gynnar arterna gröngöling, gulsparv och grönfink, som alla förekommer i detaljplaneområdet, om än de ej bedöms påverkas. Frön utgör en viktig födokälla för grönfinken och för andra finkar och sparvar. Ängsmarker, fält och gräsmarker nyttjas vid födosök, även vintertid är dessa miljöer viktiga där kvarstående växter kan hysa frön och annan föda. Gröngöling är under sommaren beroende av myror som föda och i ängsmarker trivs tuvmyror.

Spara och skapa nya öppna gräsmatteytor med högre biologisk mångfald än dagens gräsmattor. Örtrika gräsmattor hyser ofta mer mask och insekter vilket medför att flera fågelarter födosöker i dessa miljöer. Det är också viktigt att se till att det finns öppna gräsmarker där stare, gröngöling och björktrast kan söka föda även efter exploateringen.

Referenser

Tryckta källor:

Bannerman 1954. The birds of the British Isles. London.

Ekologigruppen 2014. Naturvärdesinventering Holmviksskogen

Ekologigruppen 2016. Naturvärdesinventering Östra Charlottendal, Värmdö kommun. Naturvärdesinventering enligt SIS 199000:2014 med tillägg.

Ekologigruppen 2019/2020. Fåglar i Östra Charlottendal, Värmdö kommun. Revirkartering och artskyddsutredning av skyddade fågelarter.

Fuller 1982. Fuller, R J. Bird habitat in Britain. Calton. Fulton.

Lunds universitet 2019. Green M., Haas F., Lindström Å. Övervakning av fåglarnas populationsutveckling. Årsrapport för 2020.

Naturvårdsverket 2009. *Handbok 2009:2. Handbok för artskyddsförordningen. Del 1 – fridlysning och dispensar*. Stockholm: Naturvårdsverket.

SFS 2007:845. Artskyddsförordning

SLU Artdatabanken. 2020. Rödlisade arter i Sverige 2020. SLU, Uppsala

Wirdheim 2022. Sveriges fåglar 2022. BirdLife Sverige i samarbete med Lunds universitet. Publikationen bygger på resultat från inventeringar gjorda till och med 2021.

Voous 1960. Atlas of European birds. London.

Digitala källor:

Artdatabanken 2021 Artfakta. Webverktyg för sökning om fakta om arter. <https://artfakta.se/artbestamning/> (Hämtad: 2021-11-26)

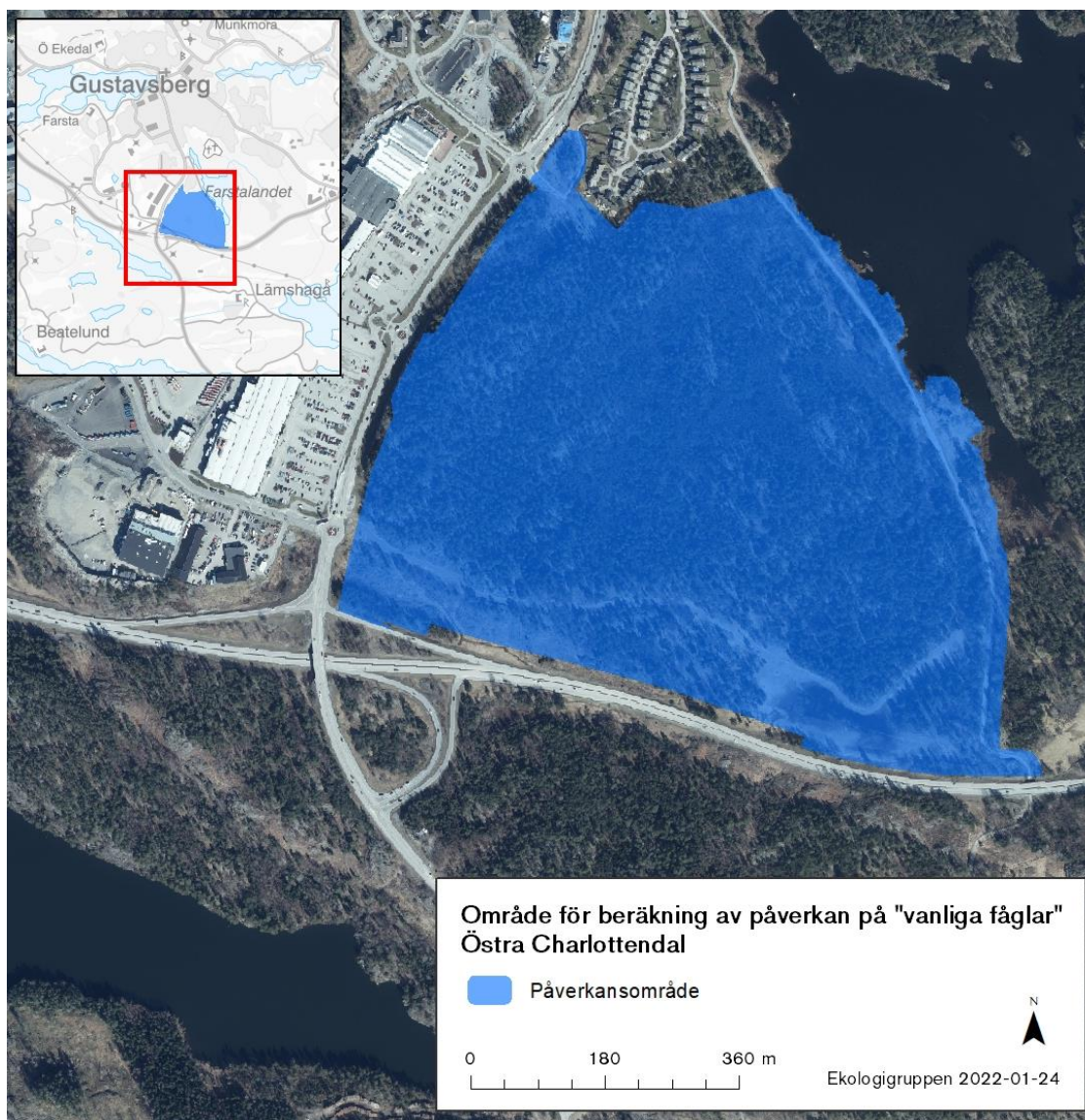
Analysportalen 2021. Svenska Life-Watch analysportal <https://www.analysisportal.se/> (Hämtad: 2021-11-24)

Artportalen uttagsdatum 2021-12-01, 2022-01-18, 2023-01-20. Sök på fåglar inom detaljplaneområdet år samt ett större område omfattande Kvarnsjön och det planerade naturreservatet i Holmviksskogen (figur 4). Från år 2000-respektive slutår.

Bilaga 1. Metodik för fågelskattning

I denna rapport har en uppskattning gjorts av antal par av 25 vanligt förekommande icke-rödlistade fågelarter som förekommer inom detaljplanområdet för Östra Charlottendal. Området som har undersökts visas i figur 1. Antal par som bedöms finnas i området är direkt korrelerat till artens förekomst inom Stockholms län; ju vanligare fågelarten är desto fler par som beräknas förekomma. Om en art förekommer i flera olika livsmiljöer kan det finnas i större antal än arter med mer snäva krav som kan däremot bli underrepresenterade i skattningen.

Metoden som har använts i denna rapport är en schablonberäkning som använder sig av både ekologisk och geografisk information för att skatta antal par fåglar inom ett avgränsat område.

Figur 1. Karta över området för beräkning av påverkan på "vanliga fåglar" inom Östra Charlottendal. De arealerna som blåmarkerats ("Påverkansområde") har analyserats i denna rapport.

Analys av vilka fågelarter som ska bedömas

Val av vilka vanliga icke-rödlistade arter häckar eller har viloplatser inom de berörda områdena baseras på fågelinventeringar gjorda på plats under 2021 tillsammans med observationer på Artportalen från 2019.

Beräkning av hur många par per m² som finns i naturtyperna i länet

Beräkningen grundar sig på antal par fåglar inom Stockholms län som har tagits fram från Ottosson et al. (2012). Eftersom olika arter utnyttjar olika naturtyper har häckmiljön för varje art preciserats till en eller flera naturtyper enligt uppräkningsen nedan.

1. Barrskog
2. Lövskog
3. Åkermark
4. Öppen våtmark
5. Sjö och vattendrag
6. Öppen mark
7. Hygge

Nationella marktäckedata (NMD), en rikstäckande kartering som Naturvårdsverket har tagit fram, har använts för att få fram arealer av de olika naturtyperna i länet samt inom påverkansområdet (Naturvårdsverket 2018). Naturtyperna har "översatts" till marktäckedatatyper som för respektive art bedöms häcka i eller utnyttja för födosök. Vissa klasser har exkluderats, såsom hav (förekommer inte inom påverkansområdet), befintliga vägar och byggnader (ingen ny mark tas i anspråk), samt övrigt oklassade data. De marktäckedata som bygger upp de sju naturtyperna redovisas i tabell 1.

Arealen (m²) för de sju naturtyperna inom Stockholms län samt inom påverkansområdet togs fram i ett GIS med ogeneraliserade NMD-data.

Tabell 1. Denna tabell visar vilka NMD ingår i de sju naturtyper som används i våra beräkningar. Arealerna för NMD summerades för varje naturtyp.

NMD för denna analys	Ursprungliga marktäckedatatyper (NMD)
Barrskog	Barrblandskog (på våtmark) Tallskog (på våtmark) Lövblandad barrskog (utanför våtmark) Lövblandad barrskog (på våtmark) Granskog (på våtmark) Granskog (utanför våtmark) Barrblandskog (utanför våtmark) Tallskog (utanför våtmark)
Lövskog	Ädellövskog (på våtmark) Triviallövskog med ädellövinslag (på våtmark) Triviallövskog (på våtmark) Triviallövskog med ädellövinslag (utanför våtmark) Ädellövskog (utanför våtmark) Triviallövskog (utanför våtmark)
Åkermark	Åkermark
Öppen våtmark	Öppen våtmark
Sjö och vattendrag	Sjö och vattendrag
Öppen mark	Exploaterad mark, ej byggnad eller väg Övrig öppen mark utan vegetation Övrig öppen mark med vegetation
Hygge	Temporärt ej skog (utanför våtmark)

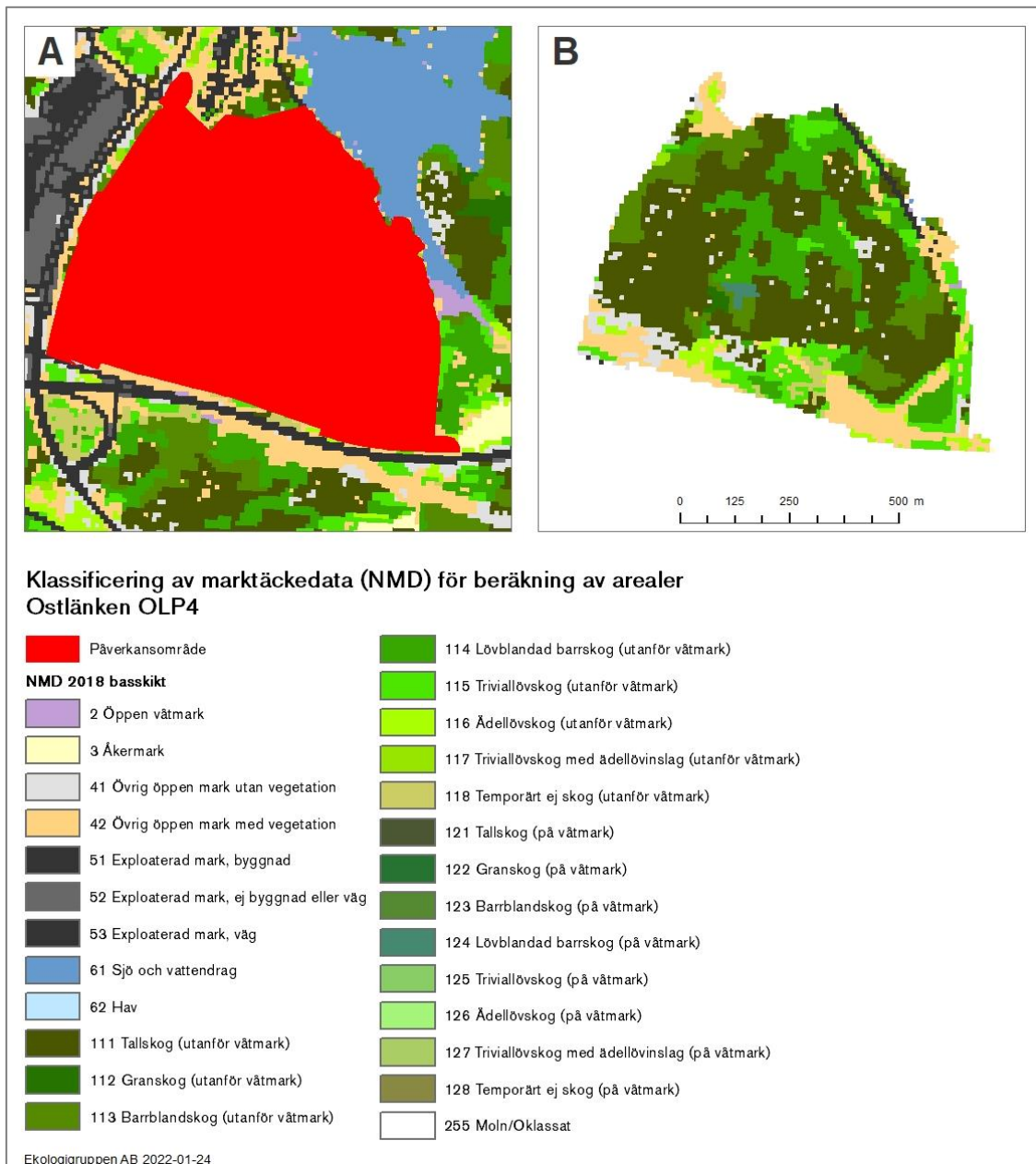
Därefter räknades ut antal par fåglar per kvadratmeter för varje fågelart inom länet enligt följande:

$$\frac{\text{Antal par i länet (enligt Ottosson et al.)}}{\text{Totareal i länet (m}^2\text{) av de marktäckedatatyper som arten utnyttjar}}$$

Resultatet är en tabell som anger hur många par det finns per m² i de naturtyper där arten förekommer.

Beräkning av de arealer av olika naturtyper som arten använder inom detaljplanområdet

Arealer har beräknats för detaljplanområdet för Östra Charlottendal i ett GIS (ArcMap 10.8.1). Figur 2 visar hur de olika NMD-arealerna inom Östra Charlottendal har klassificerats och extraherats.

Figur 2. Figuren visar hur marktäckedata (NMD) inom Östra Charlottendal har klassificerats och extraherats för areaberäkningar. A) GIS-skiktet för Östra Charlottendal ("Påverkansområde") har lagts ovanpå skiktet för NMD-data för länet i ett GIS. B) NMD-data inom påverkansområdet har extraherats för att räkna ut antal kvadratmeter för de olika NMD-

typerna inom Östra Charlottendal, som har därefter kombinerats till sju huvudtyper: barrskog, lövskog, åkermark, öppen våtmark, sjö och vattendrag, öppen mark och hygge.

Beräkning av antal par inom påverkansområdet

Slutligen beräknades antalet par som bedöms påverkas av ianspråktagande av mark genom formeln:

$$\frac{\text{Antal par i länet}}{m^2} * \text{Totalareal (m}^2\text{) NMD inom Östra Charlottendal (endast typer som arten utnyttjar)}$$

En exempelberäkning för arten blåmes ser ut så här för Östra Charlottendal i Stockholms län:

Fågelart	Antal par i länet	NMD som arten utnyttjar	Total NMD i länet (m ²)	NMD i Östra Charlottendal (m ²)	Antal par/m ² i länet	Antal par inom påverkansområdet (avrundat)
Blåmes	50 000*	Barrskog	2 887 126 000	344 300		
		Lövskog	947 723 700	60 700		
		Öppen mark	971 140 300	84 600		
		Summa	4 805 990 000	489 600	1,04e-05	5

*Ottoosson et al. 2012

Resultaten i denna rapport har tagits fram med RStudio (R version 2021.09.0). Antal par har avrundats till den närmaste heltal.

Vissa arter har beräknats till noll antal par i skattningen trots observation under fågelinventering. För de arterna har en etta lagts till på grund av bekräftelse av förekomst i området genom inventering. Detta gäller gransångare, korp, ormvråk, skogsnäppa och steglits.

Osäkerheter

För fåglar som är relativt ovanliga i ett län enligt Ottoosson et al. (2012) är det risk för underskattning inom påverkansområdet eftersom schablonmetodikken antar att populationstätheten är jämn. I verkligheten kan fåglar befinna sig i högre täthet inom miljöer av bra kvalité men sådana miljöer tas inte hänsyn till i denna metodik. Eftersom NMD-typer sammansatts till sju huvudtyper minskar noggrannheten för de arter som kräver väldigt specifika livsmiljöer.

Uppgifter om population i länet hämtas i första hand från Ottoosson et al. (2012). Boken är nu 10 år gammal och fågelfauna har förändrats sedan dess. Nationella marktäckedata (NMD) uppdaterades senast 2018, så vissa förändringar i fördelningen av naturtyper på länsnivå samt inom påverkansområdet kan ha skett under tiden.

Referenser

Naturvårdsverket, 2018. Nationella marktäckedata 2018; basskikt.

Ottoosson, U., Ottvall, R., Green, M., Gustafsson, R., Haas, F., Niklas, H., Lindström, Å., Nilsson, L., Mikael, S., Svensson, S., Tjernberg, M., 2012. Fåglarna i Sverige: antal och förekomst. Swedish Ornithological Society, Halmstad.

Bilaga 2. Teoretisk bakgrund till bedömningar

Fragmentering och habitatförlust

Med urbaniseringen följer att naturlig vegetation fragmenteras vilket resulterar i öar av habitat av olika storlek och grad av isolering (Gaston 2010). Dessa fragment utgör det enda återstående naturliga habitatet och är det enda återstående underlaget för att bibehålla en naturlig biodiversitet i urbana miljöer. Studier visar att artdiversitet och abundans av många taxa minskar med grad av urbanisering (McKinney 2006, Gaston 2010). Denna minskning är särskilt tydlig för arter som är naturligt förekommande i skogar (Gaston 2010). Arter som generellt är känsliga för mänsklig störning är rimligen särskilt drabbade. Både diversitet av hackspettsarter och förekomst av individer är positivt korrelerade med storleken på de sammanhängande skogsområdets storlek och negativt korrelerade med ökande urbanisering (Myczko et al. 2014). Liknande mönster har även påvisats under svenska förhållanden av exempelvis Sandström et al. (2006). I de aktuella studierna ingick förekomst av gröngöling, men inte spillkråka.

Exploatering inom ett revir leder till en minskning av dess areal. Beroende på var i landskapet exploateringen sker kan den antingen innebära enbart en *direkt habitatförlust* till följd av att en del av reviret raderas eller även en *indirekt habitatförlust* till följd av fragmentering av ett befintligt revir vilket kan antas sänka kvaliteten på reviret. Om exploateringen leder till faktisk isolering av en del av reviret kan habitatförlusten antas vara betydligt större än den areal som försvinner i den aktuella exploateringen.

Barriäreffekter

Många fågelarter som normalt sett söker föda i slutna skogshabitat är generellt mer ovilliga att flyga över öppna områden och därmed känsliga för barriärer i landskapet (Reijnen et al. 1995, Desrochers and Hannon 1997). Troligen delvis på grund av den ökade risken för predation som följer med exponeringen i öppna områden. Barriärpåverkan orsakade av infrastruktur och bebyggd mark kan på många sätt antas vara allvarligare då det i motsats till kalhyggen och odlad mark är permanenta, ofta sammanhängande strukturer i landskapet.

Störningseffekter

För störningskänsliga arter, dvs arter som undviker att vistas i områden där många människor rör sig kommer exploatering, troligen oavsett vilka kvalitetshöjande kompensationsåtgärder man genomför inom området, troligtvis att leda till att arten slutar att nyttja området och reviret minskar i storlek.

Utdöendeskuld

I vårt intensivt brukade skogslandskap är situationen för skogslevande arter, sannolikt värre än vad dagens populationsstorlekar indikerar. Anledningen är att arterna reagerar ”trögt” på minskningen i mängden livsmiljö. Eftersom en art överlever en kortare eller längre tid efter att dess livsmiljö blivit för liten för att hålla en så kallad livskraftig population uppkommer en tidsförskjutning i utdöendet – en så kallad utdöendeskuld. För långlivade arter som hackspettar kan det ta lång tid innan det ”förutbestämda” utdöendet slutligen inträffar.

Bilaga 3. Process vid artskyddsutredningar

Ekologigruppens bedömning av de krav som ställs på processen för artskyddsutredningar är sammanfattningsvis att den behöver innehålla följande moment:

Säkerställ ett noggrant underlagsmaterial

Krav på ett heltäckande kunskapsunderlag har höjts i och med de senaste domarna vilket nästan alltid innefattar omfattande fågelinventeringar. Domar år 2021 indikerar att 8–10 inventeringstillfällen kan behövas utspridda under tidig vår till försommar för att en fågelinventering ska anses fullgod. (Beroende på förekomst av andra skyddade arter kan ytterligare inventeringsbehov föreligga, vanligt är groddjursinventeringar och fladdermusinventeringar.)

Inrikta arbetet på att undvika dispens

För de flesta projekt som påverkar fåglar är det inte möjligt att få dispens eftersom projektet måste vara av "allt överskuggande allmänintresse" för att man överhuvudtaget ska kunna söka dispens. Det leder till att man måste planera projektet/planen så att dispenskraven inte utlöses.

Bedöm påverkan på skyddade arter

För skyddade arter (bland annat alla fåglar) ska en påverkansbedömning göras. Det är förbjudet att döda, skada eller störa skyddade arter, för vissa arter, bland annat fåglar, är också livsmiljöer skyddade. Bedömningen måste gälla både byggtid och drifttid.

Genomför åtgärder

Åtgärder krävs för att inte avsiktligt döda, skada eller störa individer av skyddade arter, det kan till exempel innebära att avverkningar och markberedningar som påverkar skyddade fåglar genomförs utanför häcktid. Åtgärder krävs om fortplantningsområden och viloplatser för framför allt sällsynta arter eller arter som har minskande populationer påverkas. Det kan bli fråga om att säkerställa skötsel av naturmark på annan plats och att *sådana åtgärder ska vara på plats och fungerande före projektet påverkar miljöerna.*

Samråd med länsstyrelsen

Genomför 12:6 samråd med länsstyrelsen om planering och åtgärder är tillräckliga för att undvika att förbud utlöses. Vid tillståndprocesser kan detta samordnas med tillståndsprövning. Vid planprocesser kan synpunkter erhållas vid planprövning med tillhörande samråd, planbeskrivning och MKB. Observera att länsstyrelsen synpunkter vid 12:6 samråd inte är att betrakta som beslut och att ett länsstyrelsebeslut om dispens kan överklagas. Verksamhetsutövaren är alltid ansvarig för att artskyddsförordningen följs.

Bilaga 4. Fiskgjuse och storlom

Fiskgjuse

Artens krav på livsmiljö

Fiskgjusen, figur 7, bygger vanligen sitt stora risbo i toppen av en plattkronad, kraftig tall (>90%) med utsikt över omgivningen. En majoritet av boplatserna påträffas i anslutning till sjö, vattendrag eller kust. Det är emellertid inte ovanligt att arten även bosätter sig på långt från närmaste vatten, vilket kan vara en strategi för att ge möjlighet att välja mellan olika fiskesjöar i områden där sjöarnas kvalitet är dålig. Fiskgjusen lever enbart av fisk och är således beroende av tillgång till öppet vatten.

Förekomst i detaljplaneområdet och dess närhet

Fiskgjuse observeras nästan årligen i Kvarnsjön, och häckade på en av de mindre öarna i sjön 2015–2017. Boet övertogs av grågäss under 2018 (Ekologigruppen 2018), men har 2018-2020, troligen häckat i närheten då sjön fortfarande nyttjats för födosök. Det kan, som beskrivs ovan, hända att fiskgjusen häckar längre ifrån en sjö varför områden som Knuts hav eller Östra Charlottendal kan vara aktuellt. 2022 är, enligt uppgift, fiskgjusen tillbaka och häckar i Kvarnsjön.

Bedömning av exploaterings påverkan

Fiskgjuse bedöms inte påverkas direkt av detaljplanen, men det går inte att utesluta att den ökade exploateringen och ett ökat besöksstryck tränger tillbaka arten. Arten är känslig för störning, särskilt under ruvningstiden. Störst problem uppstår när människor uppehåller sig längre stunder i boets direkta närhet under perioden 1 april–1 augusti. Artdatabanken bedömer generellt att man bör avstå från skogliga åtgärder, inklusive röjning och plantering, inom 500 m avstånd från bebodda bon under perioden 1 april–31 augusti. Avstånd mellan bebyggelse och det (övergivna) boet i Kvarnsjön är cirka 300 meter, varav större delen utgörs av vatten. Därför föreslås skyddsåtgärder i det blivande naturreservatet, som i sig förutsätts.

Figur 7. Fiskgjuse. Foto: © Magnus Nilsson, Ekologigruppen AB

Storlom (FD)

Artens krav på livsmiljö

Storlommen, figur 8, finns i hela Sverige och det svenska beståndets storlek uppskattas till 5 500–7 000 par. I Europa häckar flertalet storlommar, förutom i Sverige, i Norge, Finland, Ryssland. Sverige har ett internationellt ansvar för storlommen. Storlommen häckar vid näringsfattiga klarvatenssjöar i nästan hela landet och även i urbana miljöer i anslutning till bostadsbebyggelse. Storlommen livnär sig nästan uteslutande på fisk.

Boet placeras nästan uteslutande på småöar och skär, ofta nära vattenbrynet så att fåglarna utan större svårighet kan ta sig upp ur vattnet. I häckningsområdena pågår en omfattande kontakt mellan storlommar i olika sjöar, inom det intrikata sociala system där bland annat de ofta uppmärksammade ansamlingarna av storlomsgrupper under sommaren ingår.

Förekomst i detaljplaneområdet och dess närhet

Storlom observeras årligen i Kvarnsjön, senast under våren 2022, och har konstaterats häcka 2020, 2019, 2017, 2015 enligt Artportalen och även inom fågelinventering 2019 (Ekologigruppen). På våren har även flera adulta individer noterats tillsammans enligt ovan nämnda sociala system.

Bedömning av exploaterings påverkan

Storlom bedöms inte påverkas direkt av detaljplanen, men det går inte att utesluta att den ökade exploateringen och ett ökat besöksstryck försvårar upprätthållande av en tillfredställande nivå för storlomens populationen.

Figur 8. På våren samlas flera storlommar i ett socialt utbyte. Till vänster en bild från Kvarnsjön, 2019.
Foto: © Magnus Nilsson, Ekologigruppen AB

